

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาสภาพการดำเนินงานการปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษาแบบที่ 4-7 (ขนาดใหญ่) สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2544 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการปฏิรูปการเรียนรู้
2. บทบาทของครูปฏิบัติการสอนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้
4. ก้าวข้ามบนหนทางการเรียนรู้ จุดเน้นกระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ
5. ปัจจัยที่เกื้อหนุนในการจัดกระบวนการเรียนรู้
6. การจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของ
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
7. ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
8. การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา
9. บัญญัติ 10 ประการ ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
10. การปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
11. ผู้บริหารการศึกษากับความสำเร็จของการปฏิรูปการเรียนรู้
12. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 12.1 งานวิจัยภายในประเทศ
  - 12.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ความหมายของการปฏิรูปการเรียนรู้

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษามาแล้วระยะหนึ่ง ได้มีหลายหน่วยงานและนักวิชาการหลายท่านได้ให้มุมมองและได้ให้ความหมายการปฏิรูปการเรียนรู้ไว้อย่างหลากหลาย และเนื่องจากในระยะแรกก่อนมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นักวิชาการใช้คำว่า ปฏิรูปการเรียนรู้ แต่เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้ พบว่า ในหมวด ๔ มาตรา 30 ใช้คำว่า กระบวนการเรียนการสอน ดังนั้นในการนำเสนอเอกสารที่ใช้

ในการวิจัย จึงอาจมีปรากฏทั้งสองคำ ซึ่งพออนุมานได้ว่ามีความหมายตรงกัน ซึ่งผู้วิจัยขอนำเสนอความหมายเหล่านั้น ตามลำดับดังนี้

1. จากเว็บไซต์ เรื่อง ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ กล่าวว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธีการในการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้เจริญเต็มศักยภาพและเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย

(http://www.onpec.moe.go.th/master/onpec2000/learning_reform/rec_1/rec_1.html)

2. ลำดวน เกษตรสุนทร (อ้างในสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาการศึกษา 2543 : 48) กล่าวว่า การปฏิรูปการเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความหมาย 2 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน และ ด้านผู้จัด

2.1 ด้านผู้เรียน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม เน้นการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิด มีอิสระการเรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจ สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีการและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย นำความรู้ไปใช้เป็นประสบการณ์ได้

2.2 ด้านผู้จัด หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลากร เน้นประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนเป็นสำคัญ การเคารพในศักดิ์ศรี โดยมีการจัดการวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

3. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์(2541:18) กล่าวว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดประสบการณ์ให้เด็กจากเดิมที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง ครอบงำความรู้เป็นการเน้นการจัดกระบวนการการเรียนรู้ให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุขจากการวางแผนการเรียนและการทำงานที่ตนเองต้องการด้วยตนเอง

4. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม (2543 : บทนำ) ได้กล่าวถึง การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน ช่วยให้คนไทยเป็นคนมีความรู้ คุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของความเป็นคนและของผู้อื่นและสรรพสิ่งทั้งหลาย รู้จักควบคุมตนเองให้อยู่ในครรลองแห่งความดีงาม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง เป็นคนมีเหตุผล ขอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพกติกาของสังคม มีความขยัน ซื่อสัตย์และ เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความสามารถในการใช้ศักยภาพของสมองทั้งสองซีกซ้ายและขวาอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ความสามารถในการสื่อสารการคิดคำนวณ การวิเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์ คิดเป็นระบบ สามารถใช้ปัญญาแยกแยะ ความดีงามของสรรพสิ่ง เป็นคนมีคุณภาพ มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ บุคลิกภาพร่าเริงแจ่มใส เผชิญการแก้ปัญหาได้ สรุปได้ว่าความหมายของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคม

2. บทบาทของครูปฏิบัติการสอนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้กำกับอำนวยความสะดวกไม่ได้ บอกความรู้เช่นแต่ก่อน แต่บทบาทของครูก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้ (วัฒนาพร กระจับทุกข์. 2542 : 12-14)

2.1 บทบาทด้านการเตรียมการ

บทบาทด้านการเตรียมการ ประกอบด้วย

2.1.1 การเตรียมตนเอง ครูต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ซึ่งจะต้องให้คำอธิบาย คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลได้ ดังนั้นครูจะต้องมีภาระหนักเตรียมตัวเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติมาๆ ในหัวข้อเนื้อหาที่ตนรับผิดชอบรวมทั้งข้อมูลและประสบการณ์อื่นๆที่เกี่ยวข้องที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน

2.1.2 การเตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามรดกความรู้อีกต่อไป ครูจึงต้องเตรียมข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปแบบสื่อการเรียน ใบความรู้และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตัวเองที่มีข้อมูลความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการหรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์สื่อห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องปฏิบัติการวิชาต่างๆและ ห้องพิพิธภัณฑน์ในโรงเรียน ทั้งนี้รวมถึงแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนด้วย ซึ่งครูสามารถสำรวจบัญชีรายชื่อหนังสือ อุปกรณ์สื่อต่างๆไว้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนดในกิจกรรมการเรียนหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในและนอกเวลาเรียน

2.1.3 การเตรียมกิจกรรมการเรียน บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอนทุกครั้ง คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาความรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนด โดยในบทบาทส่วนนี้ครูจะทำหน้าที่คล้ายผู้จัดการ (Manager) ที่กำหนดบทบาทการเรียนรู้และความรับผิดชอบแก่ผู้เรียนให้เขาได้ทำกิจกรรมตามความต้องการ ความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

2.1.4 การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนแล้ว ครูจะต้องพิจารณากำหนดว่าจะใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการเรียนดังกล่าวบรรลุผลแล้วจัดเตรียมให้พร้อมบทบาทของครูตรงนี้จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล

2.1.5 การเตรียมการวัดและประเมินผล บทบาทในการเตรียมการอีกประการหนึ่งคือการเตรียมการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการและผลงานที่เกิดขึ้น ทั้งด้านพุทธิพิสัย(Cognitive) จิตพิสัย(Affective) และทักษะพิสัย(Skill) โดยเตรียมวิธีการวัด และเครื่องมือให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

2.2 บทบาทด้านการดำเนินการ

2.2.1 การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาที่ผู้เรียนต้องการ เพื่อให้การเรียนรู้นั้นมีประสิทธิภาพ

2.2.2 การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง(Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

2.2.3 การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (Active Participant) โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนพร้อมทั้งให้ความคิดและความเห็นหรือช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

2.2.4 การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้ถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์ก่อนให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

2.2.5 การเป็นผู้สร้างเสริมโอกาสที่อบอุ่นและเป็นมิตร โดยการสนับสนุนเสริมแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยเต็มที่ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อภิปรายได้แสดงความคิดเห็นด้วยท่วงทีนุ่มนวลให้เกิดดีและเป็นมิตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุความสำเร็จ

2.3 บทบาทด้านการประเมินผล

เป็นบทบาทที่ครูผู้สอนต้องดำเนินการ เพื่อตรวจสอบว่า สามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ครูควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดผลและประเมินผลทุกครั้งและการวัดควรให้ครอบคลุมทุกด้านโดยเน้นการวัดจากสภาพที่แท้จริง(Authentic Measurement) จากการปฏิบัติและจากแฟ้มสะสมงาน ซึ่งการวัดและประเมินผลนี้ นอกจากครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลเองแล้ว ผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

3. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้

การบริหารสถานศึกษาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้บริหารควรมีบทบาทสำคัญ คือ

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดการบริหารจัดการเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยสนับสนุนและมีส่วนร่วมกับผู้เรียนและครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนไว้ในธรรมนูญ โรงเรียนที่มีแผนงานในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 หมวด 4 ที่ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา

3. นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษา

4. บริหารจัดการให้อื้ออำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนมีเสรีภาพในการคิดพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ การทำวิจัยในชั้นเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู การทำงานเป็นทีม ผนึกกำลังระหว่างกลุ่มวิชา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ให้ได้ตามหลักสูตร

5. พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆเป็นห้องเรียน

6. จัดระบบนิเทศภายในช่วยเหลือในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ . 2543 : 67)

4. ก้าว่างบนหนทางการเรียนรู้ จุดเน้นกระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 18-31)

ในการปฏิรูปการเรียนรู้ คุณลักษณะของผู้เรียนที่มุ่งประสงค์จะเกิดขึ้นได้นั้นย่อมอาศัยกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีลักษณะเหมาะสมในการปฏิรูปการเรียนรู้ ได้กำหนดจุดเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 5 ลักษณะสำคัญ คือ

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. การเรียนรู้แบบองค์รวม
3. การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง
4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น
5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

กระบวนการเรียนรู้ทั้ง 5 ลักษณะ จะเกิดผลสูงสุด ถ้ามีการวางแผนดำเนินการอย่างเป็นองค์รวมร่วมกันอย่างครบถ้วนสมบูรณ์

หัวข้อสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว เป็นจุดเน้นที่ต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้นในการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง อันจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเอื้อให้คุณลักษณะที่มุ่งประสงค์ในผู้เรียน เพราะในบริบทของการดำเนินชีวิตมนุษย์เราต้องการและมุ่งหวังให้มีความสุขในการเรียนรู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตก็เป็นทำนองเดียวกันก็เป็นสิ่งปรารถนาหรือสิ่งซึ่งควร จัดให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ความสุขจะมีผลต่อคุณภาพของจิตใจ การเกิดการเรียนรู้ที่ดีต่อเนื่องต่อไป อีกทั้งการมีความเชื่อมั่นในตนเองของบุคคลที่เป็นพื้นฐานในการทำกิจกรรม เพื่อเรียนรู้ต่อไปได้

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข

การเรียนรู้อย่างมีความสุข เป็นสภาพของการจัดการเรียนการสอนในบรรยากาศที่ผ่อนคลายเป็นอิสระ ขอมรับความแตกต่างของบุคคล ความหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข จะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างรอบด้านและรักการเรียนรู้อันจะส่งผล ต่อการเห็นความสำคัญของการเรียนรู้และเรียนรู้สิ่งต่างๆ ตลอดชีวิต

คนทุกคนต้องการความสุข โดยเฉพาะเด็ก การที่เขาสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างมีความสุขเป็นสิ่งที่เขาปรารถนาที่สุด จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่เด็กๆ คิดวางแผนที่จะดำเนินการเองโดยไม่มีผู้ใหญ่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย มักเป็นกิจกรรมที่ทำแล้วก่อให้เกิดความ สนุกสนานและความสุขขึ้นเป็นกิจกรรมที่มีความอิสระในการคิดและดำเนินการ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ความสุขที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ในปัจจุบันมีผลมากมายต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ต่อไปในอนาคต เด็กจะมีความรู้สึก รักการเรียนรู้อยากเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ ส่งผลให้มีลักษณะอยากรู้อยากเรียนในอนาคต ซึ่งเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ การที่เด็กจะเรียนรู้อย่างมีความสุขได้นั้นจะต้องได้เรียนรู้ภายใต้บรรยากาศ ดังนี้

1. การได้รับการยอมรับในความสามารถการได้รับประสบการณ์ของความสำเร็อง อยู่เสมอจนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง
2. การได้รับการพัฒนาความสามารถที่มีอยู่อย่างแตกต่างกันเต็มตามศักยภาพ
3. การปฏิบัติตนอย่างเป็นกัลยาณมิตรของครูและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง
4. การจัดบทเรียนที่น่าสนุก น่าสนใจชวนให้ติดตาม
5. การเรียนรู้สิ่งที่มีความหมายและนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตประจำวัน

แนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุข
 การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุขนั้น มีแนวทางสำคัญ
 ดังนี้

1. บทเรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมายมีประโยชน์ บทเรียนเริ่มจากง่ายไปหายาก มีความต่อเนื่องในเนื้อหาวิชาและขยายวงไปสู่แขนงอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ ต่อชีวิต และธรรมชาติรอบตัว นอกจากนี้บทเรียนต้องสอดคล้องกับวุฒิภาวะและความสามารถของนักเรียน แต่ละกลุ่มแต่ละวัย เพื่อได้เรียนรู้ตามศักยภาพและมีโอกาสประสบความสำเร็จ

2. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลายตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ขั้นตอนการเรียนรู้ในกิจกรรมนั้นมุ่งพัฒนา กระบวนการคิดของนักเรียน มีความสุข เชิญชวนให้เกิดความสนใจไม่เบื่อหน่าย ทำให้นักเรียน รู้สึกมีอิสระ ได้สัมผัสสิ่งแวดล้อมคุ้นเคย เรียนรู้ความเป็นจริงของชีวิตและธรรมชาติ

3. สื่อการเรียนรู้ต้องน่าสนใจ สามารถใช้สื่อสาร สร้างความเข้าใจได้ชัดเจน ตรง ประเด็นเชื่อมโยงสาระที่เรียนจนนักเรียน ได้ความคิดรวบยอดในเรื่องนั้นๆ จนรู้ชัด

4. การประเมินผลมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนเป็นรายบุคคล ไม่เป็นการกดดันหรือสร้างความเครียด เป็นการประเมินเพื่อเพิ่มพูนพัฒนาการ เปิดโอกาสให้นักเรียน ประเมินตนเอง เปิดใจรับการประเมินซึ่งกันและกันเป็นการประเมิน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและ เติมพลังในการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน

5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน โดยในระหว่างเรียนต้องแสดงออกด้วยความ นุ่มนวล เป็นมิตร มีเมตตา อบอุ่น เข้าใจและยอมรับกันและกัน ให้กำลังใจกัน ร่วมมือกัน ในเชิงสร้างสรรค์ ไม่เข้มงวดจนนักเรียนเกิดความเครียด อ่อนล้าและไม่กล้าแสดงออก ซึ่งเป็นการ สกัดกั้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการแสดงความคิดที่หลากหลาย

2. การเรียนรู้แบบองค์รวม

การเรียนรู้แบบองค์รวม เป็นการเรียนรู้ถึงต่างๆอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อเนื่อง กลมกลืนกันทั้งเรื่องใกล้ตัวในท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ เรื่องของท้องถิ่น เรื่องของสากล การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ซึ่งมีผลทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องที่ เรียนรู้อย่างชัดเจนลึกซึ้งครอบคลุม มีความหมายจนสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหา สภาพสังคมจริง

การเรียนรู้แบบบูรณาการ จะสอดคล้องกับหลักธรรมชาติที่เป็นองค์รวมข้างต้น ซึ่งก็คือสอดคล้องกับธรรมชาติของชีวิตที่ดำเนินไปในแต่ละช่วงของกิจกรรมในชีวิตและในการทำงาน

ของร่างกายและจิตใจจะมีกิจกรรมหลายๆอย่างเกิดในช่วงเวลาใกล้เคียงต่อเนื่องกัน เช่น ช่วงที่เราหยิบจับสิ่งของก็ต้องมีพฤติกรรมหลายอย่างทั้งการฟังเสียง การดมกลิ่น และ การคิด เป็นต้น เกิดต่อเนื่องสัมพันธ์กันอย่างกลมกลืนเป็นผลของพฤติกรรมที่แสดงออกมา ในส่วนของเนื้อหาธรรมชาติของความรู้เช่นเนื้อหาวิชาทางภาษาก็เช่นเดียวกัน ภาษาเป็นภาพสัญลักษณ์ที่บัญญัติขึ้นใช้สื่อความหมายและการคิดสื่อสารกัน โดยเหตุแห่งภาษาก็คือ สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิต ทั้งกิจกรรมการกิน การอยู่ การทำงานเลี้ยงชีพ เป็นต้น การเรียนรู้ภาษาโดยเชื่อมสัมพันธ์กับเหตุแห่งการเกิดภาษาและการใช้ภาษาตามธรรมชาติย่อมจะก่อให้เกิดการเรียนรู้เชื่อมสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีลักษณะบูรณาการและมีความเป็นองค์รวมนั่นเอง

ธรรมชาติแห่งองค์รวมและการเรียนรู้แบบบูรณาการ จึงเป็นลักษณะสำคัญ ประการหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ เป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความเป็นธรรมชาติที่คาดเดาว่าจะให้ผู้เรียนรู้ตามสภาพที่แท้จริง เพื่อการเรียนรู้ที่แท้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลสู่การเกิดทักษะชีวิตที่มุ่งหวัง ได้อย่างดี

3. การเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริง

การคิดเป็นความสามารถของสมองในการประมวลข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ต่างๆที่มีอยู่ให้เป็นความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการวางแผน การตัดสินใจ การแก้ปัญหาและการดำเนินการต่างๆ การคิดและการปฏิบัติจริงจะส่งผลต่อการเรียนรู้ได้น้อย ถ้าดำเนินการอย่างแยกส่วนในลักษณะของการคิด แต่ไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติจริงหรือการปฏิบัติจริง โดยไม่ผ่านการคิดด้วยตนเองมาก่อน แต่ การคิดและการปฏิบัติจริงจะส่งผลต่อการเรียนรู้ถ้าได้คิดและปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่องสอดคล้อง มีการตรวจสอบกลับไปกลับมาอยู่เสมอและปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมอยู่เสมอ

กระบวนการเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง

เมื่อกล่าวถึง “กระบวนการ” แล้วทำให้ต้องนึกถึงขบวนรถไฟซึ่งแล่นออกจากสถานีต้นทางถึงปลายทาง อันมีจุดมุ่งหมายแน่นอนว่าจะเริ่มต้นตรงไหนและไปสิ้นสุดที่ใด องค์ประกอบของรถไฟนั้นจัดเป็นระบบระเบียบ ตั้งแต่หัวรถจักร โบกี้หรือตู้เสบียง ตู้นอน ตู้บรรทุกสินค้าและเชื่อมต่อด้วยข้อต่อระหว่างโบกี้รวมทั้งมีรางไว้สำหรับแล่น อันแสดงให้เห็นว่าการจัดระบบของขบวนรถไฟเป็นอย่างไร จึงจะแล่นไปได้ “กระบวนการเรียนรู้” ก็เช่นกันจะต้องมีการจัดวางระบบให้ชัดเจน โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้สำคัญที่ถูกแทรกในทุกระดับ เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องให้มีขึ้นในชั้นเรียนหรือโรงเรียน ถ้าพิจารณาจากชื่อก็จะพบว่ากระบวนการเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริงๆ แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

“การคิด” และ “การปฏิบัติ” และเป็น 2 ส่วน ที่ต้องดำเนินการร่วมกัน จึงจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ อย่างมีความหมายกว่าการให้ฝึกคิด โดยไม่ปฏิบัติจริงหรือการปฏิบัติจริง โดยไม่ได้คิดเอง และ ไม่ได้หมายความว่า ต้องคิดก่อนแล้ว จึงปฏิบัติ โดยไม่ต้องคิดอีกแต่หมายความว่าถึงเป็นการคิด และ ปฏิบัติจริงที่ต่อเนื่องไม่สิ้นสุด โดยจะมีการดำเนินการกลับไปกลับมาจนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย กล่าวคือเมื่อได้ ฝึกคิดที่จะดำเนินการใดๆ แล้วจึงลงมือปฏิบัติ ตามที่ได้คิดวางแผนไว้ ในระหว่างที่ปฏิบัติตามแผนนั้น ก็จะมีการคิด พิจารณา วิเคราะห์ ประเมินแผนที่วางไว้และผลการ ทำงานที่ได้เป็นระยะๆ เพื่อปรับเปลี่ยนแนวทางในการทำงานตามเหมาะสม

4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น

การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เป็นการเรียนรู้จากการที่บุคคลได้ปฏิสัมพันธ์กัน โดยมี การจัดโอกาสที่ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรม อารมณ์ และสังคม ร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ หลากหลาย มีการช่วยเหลือกันเป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ดียิ่ง การทำงานร่วมกัน ทำให้พัฒนา ทักษะทางสังคม และทักษะการทำงานที่ดีด้วย **หาสารคาม**

การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่นนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์มากมายแก่มุมทั้งประโยชน์ ในด้านการเรียนรู้ องค์ความรู้ เนื้อหาวิชาต่างๆ จากกันและกัน ประโยชน์ ในการสร้างสรรค์ผลงาน ให้ดีขึ้น ประโยชน์ในด้านการเรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น โดยการปรับความคิดให้ ยอมรับกันและกัน เข้าใจกัน การเรียนรู้ วิธีแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ความรู้สึกร่วมกันและกัน ตลอดจนประโยชน์ในด้านความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและกันของบุคคล

5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเองเป็นการรับรู้รูปแบบการเรียนรู้และ ความถนัดของตนเอง เน้นการเรียนรู้กระบวนการว่า การเรียนรู้แต่ละครั้งเกิดขึ้นอย่างไร เรียนรู้ ด้วยวิธีการอะไร มีขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนจบอย่างไร โดยการเปิดโอกาสและจัดสถานการณ์ให้ ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อนำไปสู่การ ปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสมพร้อมจะนำไปใช้ในการเรียนรู้ครั้งต่อไป

วิธีการในการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้สิ่งต่างๆและที่สำคัญคือ การได้วิเคราะห์ ประเมินพฤติกรรม การเรียนรู้ของตนเองอยู่เสมอ ทั้งขณะเรียนอยู่ในห้องและนอกห้องจนเข้าใจวิธีการเรียนรู้

ของตนเองอย่างชัดเจนว่าตนเองมีจุดเด่นและจุดด้อยอะไรในการเรียนรู้เรื่องใดและตนเอง ควร จะใช้รูปแบบวิธีการใดในการเรียนรู้

ครูเป็นบุคคลสำคัญ ที่จะต้องกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ที่ได้ใช้ ในการเรียนด้วยการถามคำถามในเชิงวิเคราะห์หรือให้อภิปราย ความคิด และการกระทำ เพื่อให้ เด็กได้เกิดการคิดย้อนกลับ ไปด้วยมา เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในส่วนใดที่ยังวิเคราะห์ ไม่ชัดเจน ครูต้องช่วยเด็กปรับเปลี่ยน แก้ไขความคิดเพิ่มเติมข้อมูลจนได้คำตอบ เกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้ของตนเองที่สมบูรณ์

หลังจากเด็กแต่ละคนได้ข้อสรุปวิธีการเรียนรู้ของตนเองแล้ว ครูจะพบว่า เด็กบางคนเรียนรู้ได้ดี โดยใช้วิธีการที่แตกต่างจากบุคคลอื่น ซึ่งไม่ใช่ข้อบกพร่องของเด็ก แต่ครู จะต้องทำให้เด็กได้รับความแตกต่างในวิธีการเรียนของบุคคล ซึ่งทำให้เด็กรู้ว่าวิธีการเรียนรู้ แบบอื่นที่ใช้ในการเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในการเรียนรู้ ครูอาจจะทำความเข้าใจเพิ่มเติม ขยายความให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและกระตุ้นให้บุคคลที่ยังเรียนรู้ได้ไม่คืบหน้า นำไปใช้ในการเรียนรู้ครั้ง ต่อๆ ไป

นอกจากนี้ ครูต้องกระตุ้นให้นักเรียนได้ฝึกทบทวนสิ่งที่ตนเองทำ/เรียนรู้อยู่เสมอ ว่าตอนนี้ทำเรื่องอะไร ไปถึงไหนแล้ว มีอุปสรรคอะไรเกิดขึ้นบ้างและจะแก้ไขอย่างไร เรา สามารถแก้ไขปัญหาได้แค่ไหน สิ่งที่แก้ไขไม่ได้มันต้องดำเนินการอย่างไร จึงจะได้ผลดี ฯลฯ ถ้าหาก ครูฝึกให้เด็กได้คิดทบทวนอยู่เสมอๆ คิดย้อนกลับทั้งกระบวนการก็จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ของตนเอง ด้วยตนเอง เพื่อการพัฒนาตนเองต่อไป

5. ปัจจัยที่เกื้อหนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้

การปฏิรูปการเรียนรู้มีเป้าประสงค์ เพื่อให้เกิดทักษะชีวิตหรือเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิต ได้ดีอย่างมีคุณภาพ มีความสุข คุณภาพของกระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี จำเป็นต้องมีปัจจัย เกื้อหนุนด้านต่างๆอย่างเพียงพอ เหมาะสม ปัจจัยเหล่านั้น ประกอบด้วยระบบการดำเนินงานใน ด้านต่างๆภายในโรงเรียน ดังนี้

5.1 การประเมินตนเองของโรงเรียน

การประเมินตนเองของโรงเรียนเป็นการวิเคราะห์ผลและแนวทางในการทำงาน ของโรงเรียนร่วมกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยมีerkกำหนด ตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จของโรงเรียนในการพัฒนาผู้เรียนด้านต่าง ๆ นำผลการประเมินมาวิเคราะห์

วางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ แล้วจึงติดตามผลการปฏิบัติและรายงานผลการประเมินแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงโรงเรียน

5.2 การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ

การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศเป็นการดำเนินการ เพื่อพัฒนาข้อมูลสารสนเทศ ให้มีความหมายสามารถนำไปใช้ในการทำงานได้อย่างเหมาะสม ระบบสารสนเทศที่ดีจะต้องมีความถูกต้อง ทันสมัย ชัดเจนเพียงพอ เหมาะสมและสอดคล้องกับการกิจที่ดำเนินการ สำหรับภารกิจหลักที่ต้องดำเนินการของโรงเรียนคือการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างรอบด้าน จนเกิดทักษะชีวิตสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ข้อมูลสารสนเทศสำคัญที่ต้องจัดให้มีอย่างละเอียดเป็นระบบหลายมิติง่ายในการใช้งานทั้งในการวางแผนการทำงาน ดำเนินการตัดสินใจ การทำงานนี้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนแต่ละคนอย่างรอบด้าน

5.3 การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียน ผู้เรียนมีโอกาสได้สัมผัสอยู่ในโรงเรียน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เหมาะสม ซึ่งมีผลช่วยให้ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งการพัฒนาทุกด้าน สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ควรจัดให้มีขึ้นในโรงเรียน เช่น การจัดสวนหย่อม มีน้ำพุ มีสนามเด็กเล่น มีป้ายคำขวัญ มีสนามวิชาการ รวมทั้งการจัดห้องเรียนให้สะอาด มีระเบียบมีแสงสว่างเพียงพอ เครื่องใช้ในห้องเรียนครบถ้วนเหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ นอกจากนั้นครูปรับเปลี่ยนตนเอง เพื่อให้เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี

5.4 การจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สันติ

โรงเรียนที่มีการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สันติ เป็นโรงเรียนที่ปราศจากมลพิษ อบายมุขและการแบ่งแยก การลงโทษทางกายและทางจิตใจ ทุกกลุ่มในโรงเรียนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โรงเรียนตระหนักในความสำคัญและเน้นการจัดสภาพแวดล้อม ทางสังคม ครูเอาใจใส่นักเรียนอย่างจริงจัง ให้ความเมตตาเป็นมิตรและหวังดีอย่างจริงใจ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข

5.5 การจัดระบบนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนอันจะส่งผลให้การพัฒนาบุคลากรทุกคน สามารถทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาผู้เรียนให้พัฒนาได้เต็มศักยภาพ การนิเทศเป็นการช่วยเหลือส่งเสริมกันและกัน การนิเทศภายในโรงเรียนจึงควรมีการจัดขึ้นอย่างมีระบบ มีการวางแผนอย่างละเอียดร่วมกันแต่ละชั้นตอน บ่งบอกถึง

ระยะเวลาและแนวทางการปฏิบัติและผลที่คาดหวังว่าจะได้รับ การนิเทศภายในที่ประสบผลสำเร็จ จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครูและบุคลากรทุกฝ่ายจะร่วมมือกันในการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ

5.6 การร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนานักเรียน

โรงเรียนมีหน้าที่สำคัญในการจัดการศึกษา การทำงานในโรงเรียนจะไม่เกิดผลตามเป้าหมายถ้าขาดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียน ชุมชนกับบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน เพื่อประสานความร่วมมือในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ โรงเรียนที่สร้างสัมพันธ์อันดีกับครอบครัวและชุมชน จะทำให้ได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานของโรงเรียน จากชุมชน ทั้งแหล่งเงินทุน การแสดงความคิดเห็น

5.7 การวิจัยในชั้นเรียน

การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการแสวงหาความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เข้าใจสภาพปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมหาวิธีการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมที่เหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่ การส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียนมีประโยชน์ต่อครูหลายประการทั้งประโยชน์ในการแก้ปัญหาผู้เรียน การได้องค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมควรฝึกกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541 : 74-98)

6. การจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

จากการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดคุณลักษณะของนักเรียนโดยมุ่งเน้นที่คุณลักษณะ 3 ประการ คือ ความสามารถทางความคิด ความสามารถในการแสวงหาความรู้ และคุณธรรมของผู้เรียน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอน ควรมีลักษณะดังนี้

1. คำนึงถึงความแตกต่างพื้นฐานของนักเรียนยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาตามศักยภาพ ความสนใจของตนเอง มีวิธีการสอนที่หลากหลาย
2. สนับสนุนให้ผู้เรียนได้รู้ ค้นพบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยครูคอยสนับสนุนช่วยเหลือแนะนำ ให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนการทำกิจกรรมต่าง ๆ

3. ส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่มีความหมายทั้งในและนอกห้องเรียน สนองความต้องการของผู้เรียนและสานต่อจากพื้นฐานความรู้เดิมและพื้นฐานทางวัฒนธรรมของนักเรียน

4. ส่งเสริมผู้เรียนเรียนรู้จากปัญหาจริง ประสบการณ์จริงในลักษณะบูรณาการ ให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่และชีวิตประจำวัน

5. ฝึกหัดผู้เรียนให้ฝึกคิด ไตร่ตรองตนเองและเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนและครูเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรมและจริยธรรม (สุนทร สีหามู, 2543 : 20-21 อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541 : ก)

7. ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการจัดการเรียนการสอน มีการสงสัยว่าลักษณะการสอนอย่างไรถึงจะเรียกว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน(พ.ค.ร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางขึ้น โดยกำหนดตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน 9 ข้อ และตัวบ่งชี้การสอนของครู 10 ข้อ เป็นเครื่องตรวจสอบว่าเมื่อใดก็ตามที่เกิดการเรียนรู้อุหรือสอนตามตัวบ่งชี้เหล่านี้ เมื่อนั้น จะเกิดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางดังนี้ (ละดา ดอนหงษา, 2543 : 30-31)

7.1 ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน

7.1.1 ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7.1.2 ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง

7.1.3 ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม

7.1.4 ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

7.1.5 ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน

7.1.6 ผู้เรียนได้ฝึกการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

7.1.7 ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข

7.1.8 ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและมีความรับผิดชอบในการทำงาน

7.1.9 ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่นตลอดจนสนใจใฝ่หา
ความรู้อย่างต่อเนื่อง

7.2 ตัวบ่งชี้การสอนของครู

7.2.1 ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ

7.2.2 ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียน
เกิดการเรียนรู้

7.2.3 ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาผู้เรียนอย่างทั่วถึง

7.2.4 ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่าง
สร้างสรรค์

7.2.5 ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำและปรับปรุงตนเอง

7.2.6 ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี และ
ส่วนค้อยของผู้เรียน

7.2.7 ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้

7.2.8 ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง

7.2.9 ครูฝึกฝนกิจกรรมรายสัปดาห์และวินัยตามวิถีและวัฒนธรรมไทย

7.2.10 ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

8. การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษามี 3 ประการ คือ ให้มีความสามารถในการคิด การแสวงหาและการสร้างความรู้ด้วยตนเองและมีคุณธรรม จริยธรรม นอกจากนี้ผู้สอนจะเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้มีการปฏิบัติจริง การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง มีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแนวทางดังกล่าวอย่างใกล้ชิดบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนสนับสนุนการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จดังนี้

8.1 บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการสอนของครูให้เป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาท ดังนี้

8.1.1 กำหนดเป้าหมายในการพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการเรียนการสอนของครูให้เป็นไปตามการปฏิรูปการศึกษา เน้นให้ทุกคนตระหนัก รับทราบและถือปฏิบัติอย่างใกล้ชิด

8.1.2 ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการสอนของครูและงานวิชาการในการพัฒนา คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเป็นอันดับแรก มีการติดต่อสอบถามเปิดโอกาสให้ครูผู้สอนได้ ปรีกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติงานกับครูอย่างใกล้ชิด

8.1.3 ส่งเสริมให้ครูใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อย่างเต็ม สักยภาพ โดยลดงานธุรการและด้านอื่นๆของครูลง ให้ครูมีเวลาในการศึกษาหาความรู้ เพื่อพัฒนา ตนเองและพัฒนาการสอนให้มากที่สุด

8.1.4 สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียน เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการเรียนการสอน เชิญวิทยากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะทางตามที่ ครูต้องการ

8.1.5 จัดหาสื่อการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นผู้ใช้ เป็นผู้ปฏิบัติให้ เพียงพอ ส่งเสริมการใช้สื่ออุปกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ มีการติดตามประเมินผลและรายงาน ตามสายบังคับ บัญชาอย่างเป็นระบบ

8.1.6 ติดตามความก้าวหน้าผลการเรียนของนักเรียน ผลการปฏิบัติงานของครู ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การเยี่ยมชั้นเรียน การสัมภาษณ์นักเรียน การพูดคุย สอบถามผู้ปกครอง ติดต่อกับผู้ปกครองและชุมชน จัดให้มีการรายงานการปฏิบัติงานของโรงเรียน การรายงานความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียนให้ผู้ปกครองและกรรมการ สถานศึกษามีส่วน รับรู้อย่างต่อเนื่องทุกชั้นตอน

8.2 บทบาทของผู้ปกครองและชุมชน

ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน ผู้บริหารและ โรงเรียนควรดำเนินงานประสานงานกับผู้ปกครองและชุมชน ดังนี้

8.2.1 เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพและคุณลักษณะของผู้เรียน

8.2.2 ชี้แจงและสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง ให้เห็นคุณค่าของการศึกษาและ ความสำคัญของการเรียนของนักเรียนและความรับผิดชอบของผู้ปกครองในการร่วมมือพัฒนา บุตรหลานของตนเองให้มีคุณลักษณะตามที่ต้องการ

8.2.3 เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองที่มีความพร้อม มีกำลังความสามารถ มีกำลังทรัพย์ เข้าสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนตามศักยภาพและความสนใจ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาคน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.2540 : 27-29)

นโยบายการพัฒนาบุคลากร

นโยบายของแต่ละส่วนราชการจะต้องสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งแนวคิดและการพัฒนาบุคลากร การปฏิรูปครู และบุคลากรกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งนำมากำหนดเป็นนโยบายประกอบสภาพความเป็นจริง สภาพปัญหา ความต้องการของหน่วยงานนั้นๆ เพื่อเป็นแนวทางกำหนดนโยบายการพัฒนาบุคคล

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) มีนโยบายการบริหารงานบุคคลของแต่ละส่วนราชการ ให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีสาระสำคัญใน การกำหนดนโยบายการบริหารบุคคล ดังนี้

1. เน้นคนเป็นศูนย์กลางหรือเป็นจุดหมายหลักพัฒนา เพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์ “ครอบครัวอบอุ่น” ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีสมรรถภาพ เสรีภาพ ความยุติธรรมและมีการพัฒนา ลักษณะที่ต่อเนื่องและยั่งยืน ทำให้คนไทยส่วนใหญ่มีความสุขที่แท้จริงในระยะยาว

2. การพัฒนาประเทศโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนา หมายความว่า “การพัฒนาเพื่อคนและโดยคน” จำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยน แนวคิด วิธีการและกระบวนการวางแผน จากการพัฒนาแบบแยกเป็นส่วนๆ หรือเรื่องๆ ตามรายสาขา เศรษฐกิจสังคมมาเป็นการพัฒนาแบบรวมส่วนหรือแบบบูรณาการที่มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงซึ่งกัน และกันอย่างเป็นระบบให้เอื้อต่อการพัฒนาคน กล่าวคือ การพัฒนาคนจะต้องมุ่งพัฒนาคนไทยทุกคนอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ ทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา เพื่อให้เป็นคนดี คนเก่ง มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ และให้คนไทยทุกคนมีสิทธิ และมีโอกาสได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถ รวมทั้งมีส่วนร่วมเข้าร่วมการพัฒนาประเทศทุกขั้นตอนอย่างแท้จริง ตั้งแต่ เริ่มคิด ร่วมสร้าง ร่วมคิดตามประเมินผลร่วมปรับปรุงแนวคิดและวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะทำการพัฒนาประเทศ มีประสิทธิภาพมีความยั่งยืน มีการกระจายความเจริญอย่างทั่วถึง เป็นธรรม ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

3. วิสัยทัศน์คนไทยและสังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคต จากการพิจารณาถึงโอกาสและข้อจำกัด รวมทั้งแนวโน้มของคนไทยและสังคมไทยดังกล่าวข้างต้นจะเป็นได้อย่างชัดเจนว่า การพัฒนาคนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญลำดับสูงที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์การพัฒนาของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เพราะคนจะมีบทบาทสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในส่วนที่เป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาผู้รับประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนา ดังนั้นจึงเห็นควรเสนอ “วิสัยทัศน์คนไทยและสังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคต” ไว้ดังนี้

3.1 คนทุกคนมีโอกาสและความเสมอภาคที่จะได้รับการพัฒนาให้เติบโตตามศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและความสามารถ เพื่อเป็นคนที่มีคุณภาพดี มีความสุขและมีคุณธรรม ตลอดจนมีความรู้ความสามารถที่ปรับตัวอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าตลอดทุกช่วงวัยของชีวิต

3.2 คนเกิดและเติบโตในครอบครัวที่มีความพร้อมและอบอุ่น มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวและดำรงความเป็นครอบครัวไว้ มีหลักประกันในการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3.3 คนอยู่ในชุมชนที่เข้มแข็ง มีศักยภาพในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำและได้รับผลร่วมกันและได้รับผลร่วมกันทั้งต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการกับปัญหาของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 สังคมมีสมรรถภาพ เสรีภาพ ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา ความเคารพในสิทธิมนุษยชนและเป็นสังคมที่สันติไม่มีความขัดแย้งรุนแรงและมีความรับผิดชอบร่วมกัน รวมทั้งมีการพัฒนาไปอย่างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จนสามารถยืนอยู่บนเวทีโลกได้อย่างทัดเทียมด้วยตนเอง

3.5 มีระบบบริหารจัดการ เพื่อแปลงแผนลงสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การปรับปรุงกระบวนการจัดทำแผน การจัดทำงบประมาณและจัดสรรทรัพยากร การประสานแผนการกำหนดเครื่องชี้วัด เพื่อใช้ในการติดตาม ประเมินผล รวมทั้งการกระจายอำนาจ การตัดสินใจในทุกระดับแท้จริง โดยรัฐจะต้องปรับบทบาทของคนให้ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานของภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งในด้านกาให้ข้อมูล ข่าวสาร เงินทุน สิ่งจูงใจทางปัญญา ตลอดจนการปรับปรุงกฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับต่างๆให้เอื้อต่อการพัฒนาในทุกๆด้าน

4. แนวคิดการพัฒนาคนและสังคม เพื่อแก้ไขข้อจำกัดและจุดด้อยของการพัฒนา รวมทั้งเพื่อให้บรรลุถึง “วิสัยทัศน์คนไทยและสังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคต” ดังกล่าว ข้างต้น ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 8 จะต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนาและสังคมใหม่ ดังนี้

4.1 ให้ “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาสังคมเพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดใน ความสำเร็จของการพัฒนาสังคมและการพัฒนาอื่นๆในทุกๆ เรื่อง

4.2 ต้องทำการพัฒนา “แบบบูรณาการ” โดยให้ความสำคัญแก่การพัฒนา ทั้งที่ “ตัวคน” และ “สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม” และมีมิติการพัฒนาที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกันในทุกสาขาอย่างสมดุล รวมทั้งจะต้องเน้นการพัฒนาใน “เชิงรุก” ควบคู่กับ “เชิงรับ”

4.3 พัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายในสังคมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปรับปรุง ร่วมคิดตามประเมินผล รวมทั้งปรับปรุงการดำเนินงานให้ครบกระบวนการ ของการพัฒนา ซึ่งได้แก่ ภาครัฐราชการ ภาคธุรกิจ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ชุมชน สื่อมวลชนและอื่นๆ

5. กลุ่มยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาคน

5.1 มุ่งที่จะพัฒนาคนทุกคนตั้งแต่ปฏิสนธิไปจนตลอดชีวิต โดยเน้นให้ความสำคัญ เป็นพิเศษต่อสตรีและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ให้เป็นไปตามศักยภาพอย่างเต็มที่ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้คนดี มีคุณธรรม มีสุขภาพดี มีความรู้ ความสามารถ ในการประกอบอาชีพ และสามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานของความเป็นไทย

5.2 สร้างโอกาสให้คนมีส่วนร่วมคิด ร่วมสร้างและมีส่วนช่วยชี้นำกระแส การพัฒนา ควบคู่ไปกับการเพิ่มขีดความสามารถในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเป็นรากฐานการ พัฒนาประเทศต่อไป

5.3 พัฒนาทุกคนให้มีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

9. บัญญัติ 10 ประการ ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

เพื่อการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดบัญญัติ

10 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2539 : ค) สรุปได้ดังนี้

1. ผู้บริหารในโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ มีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและยกระดับมาตรฐานการศึกษา ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้บริหารควรมีเวลาอยู่ประจำสถานศึกษา เพื่อดูแลการปฏิบัติงานภายในให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2. มีบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนอย่างธรรมชาติ โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงและปลูกฝังในเรื่องความสะอาด ความมีวินัย เอื้อเพื่อพ่อแม่ มีความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่นา ไร่ผลไม้

3. เป็นโรงเรียนที่มีความพร้อม มีแผนผังเดิมรูปแบบ มีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ตลอดจนมีสนามกีฬาครบครัน โดยให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

4. มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน โดยจัดซื้อในราคาท้องตลาดที่เป็นธรรม ทั้งให้เหมาะสมกับการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5. มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ หากขาดแคลนครูให้ครูที่เกษียณอายุหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอนหรือให้มีระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

6. องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิชาการหรือด้านบริหาร เช่น กำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ การสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถม การสอนวิชาชีพ การเกษตร การก่อสร้าง การไฟฟ้า เป็นต้น

7. มีการเก็บค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมการศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษาและจัดอุปกรณ์การเรียนการสอนให้ครบครัน ทั้งนี้ให้ยกเว้นค่าเล่าเรียนสำหรับเด็กยากจนและจ่ายค่าตอบแทนให้นักเรียนในการพัฒนาหรือฝึกปฏิบัติ ฝึกอาชีพ ที่เกิดรายได้และเป็นประโยชน์แก่โรงเรียน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงปลา เป็นต้น

8. มีการส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชน มีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการบริหาร การจัดการ

9. มีการวัดและประเมินผลทางการศึกษาที่มุ่งเน้นผลผลิต คือคุณภาพของนักเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

10. เป็นโรงเรียนที่มีผู้นำท้องถิ่นและผู้ปกครองทุกระดับ ทุกประเภท ยอมรับว่า เป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

10. การปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 39-40) ได้นำเสนอ เพื่อเดือนยี่ว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาหรือการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยึดคุณค่าและประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับเป็นสำคัญ การถือว่า “ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด” มิได้หมายความว่ากฎหมายละเลยความสำคัญของครู ผู้บริหาร พ่อแม่ ผู้ปกครอง

เพราะตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ตามหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนคือคนไทยทุกคนทั้งประเทศ ดังนั้นในการปฏิรูปการเรียนรู้ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้ใหญ่ มีบทบาทหน้าที่หรืออยู่ในฐานะใดก็ตาม ล้วนแต่มีความสำคัญที่สุด โดยที่ต่างฝ่ายต้องเกื้อกูลสนับสนุน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ ความสามารถให้แก่กันจนเกิดการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ คุณประโยชน์ต่อส่วนตนและส่วนรวม

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมีเจตนาคำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงผู้เรียน (โดยเฉพาะผู้เรียนที่เป็นเด็กเยาวชน) ในฐานะเป็น “คน” มีชีวิตจิตใจศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ รวมทั้งมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลก ดังนั้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การสอนและการบริหาร การจัดการ จึงควรกำหนดให้ เด็ก/เยาวชน/นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ความสนใจร่วมกัน หรือเป็นเป้าหมายปลายทาง ที่จะได้รับผลการปฏิรูปทั้งในฐานะเป็นคนแต่ละคน(ปัจเจกชน) และเป็นสมาชิกของกลุ่มคน(สังคม)

การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นหลักหรือแนวคิดในการสอน ไม่ใช่วิธีการสอนหรือแนวทาง การนำหลักหรือแนวคิดไปปฏิบัติครูต้องคิดหรือแสวงหาแนวทาง และวิธีการสอนที่ชัดเจนและเหมาะสมมาใช้ ซึ่งเท่าที่ปรากฏจัดได้เป็นหลายลักษณะหรือแนวทาง อาทิ หากจัดกลุ่มการเรียนการสอนตามบทบาทสำคัญและเวลาที่ใช้เป็นเกณฑ์ก็จะได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ลักษณะหรือสภาพการเรียนการสอน ที่ครูมีบทบาทมากต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยครูเป็นฝ่ายตื่นตัวและใช้เวลาการเรียนการสอนมากกว่านักเรียน จึงเรียกได้ว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ชี้แนะ/ครูเป็นศูนย์กลาง

2. ลักษณะหรือสภาพการเรียนการสอนที่นักเรียนมีบทบาทมากต่อการเรียนรู้ของตนเอง โดยเป็นฝ่ายตื่นตัวและใช้เวลาการเรียนการสอนร่วมกับเพื่อนนักเรียน กับครูและกับตัวเอง จึงเรียกว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ชี้แนะนักเรียน/ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

3. ลักษณะหรือสภาพการเรียนการสอนที่สื่อและเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักเรียน หากขาดไปก็จะไม่เกิดการเรียนรู้ได้ จึงเรียกว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่จัดสื่อและเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง

การจัดกลุ่มของลักษณะการเรียนการสอนที่คุ้นเคยกันมาก นอกจากทั้งสามลักษณะที่กล่าวแล้วข้างต้น คือ การใช้ทักษะกระบวนการเป็นเกณฑ์ก็จะเรียกว่า แบบเน้นกระบวนการ แก้ปัญหา แบบเน้นกระบวนการคิด แบบเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น และถ้าใช้ประเภทของเนื้อหาสาระเป็นเกณฑ์ การจำแนกก็จะเรียกว่า แบบเน้นการพัฒนา ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยหรือทักษะพิสัย แบบเน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ แบบเน้นการบูรณาการ เป็นต้น

เนื่องจากไม่มีลักษณะหรือสภาพการเรียนการสอนได้ดีเร็วกว่ากัน หรือมีถูก มีผิด แท้จริงแล้ว ความดี ความถูกต้องเหมาะสมขึ้นอยู่กับความสามารถของครูผู้สอนที่จะต้องรู้จักทั้งการแสวงหา เลือกใช้และการสร้างสรรค์สืบค้นหาใหม่อย่างเข้าใจหลักการและแนวคิดของรูปแบบการเรียน การสอนหนึ่งๆ รวมทั้งเทคนิควิธีการหรือสื่อ ซึ่งจะเข้ามาช่วยการเรียนการสอนด้วย ทั้งหมด จะต้องเป็นไปอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ ความต้องการ/ความสนใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะลีลาการเรียนรู้อะไรและความสามารถของนักเรียนและสถานการณ์ของการเรียน การสอนในช่วงเวลานั้นๆ ด้วยการใช่วิธีการวิจัยและการพัฒนาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญของครูผู้สอน

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้การปฏิรูปการเรียนรู้ในโรงเรียนจึงควรเป็น การปฏิรูปการเรียนรู้ที่มีผลการเรียนรู้และคุณภาพทุกด้านของนักเรียนเป็นเป้าหมายและมีกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกัน โดยใช่วิธีการปฏิบัติที่เป็นแผนยุทธศาสตร์หลัก กำหนดแนวทางให้ครูผู้สอน ทำวิจัยทุกคนและสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน (การวิจัยใน ชั้นเรียน) และการวิจัยแบบรวมพลังเป็นวัฒนธรรม เพื่อให้ทุกคนในโรงเรียน/สถานศึกษายอมรับและ มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง เพราะได้ร่วมมือ ร่วมใจเป็นหนึ่งเดียวกันในการวิจัยและได้รับผล การพัฒนาไปพร้อมกันการปฏิรูปทั้งโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนหรือเพื่อนนักเรียน ผู้เรียน สำคัญที่สุดจึงจะเกิดขึ้นได้ ดังนั้นการปฏิรูปการเรียนรู้จึงกำหนดให้โรงเรียนเป็นฐานปฏิบัติการ ของการปฏิรูปหรือการพัฒนาการเรียนรู้ มีกองบัญชาการปฏิรูปที่สำนักงานของผู้บริหาร มี ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้บัญชาการ ครูผู้สอนเป็นขุนพล คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชนและคณาจารย์ นักวิชาการของหน่วยงานสนับสนุนวิชาการหรือของหน่วยงาน ค้นสังกัดเป็นกองหนุนสำคัญ

11. ผู้บริหารการศึกษากับความสำเร็จของการปฏิรูปการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติร่วมกับสภาผู้บริหารหลักสูตรการบริหาร การศึกษาแห่งประเทศไทย ได้จัดทำโครงการผู้บริหารสถานศึกษาด้านแบบ เพื่อยกย่องผู้บริหาร สถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถและมีผลงานดีเด่นด้านการบริหารที่ส่งเสริมการปฏิรูป การเรียนรู้และคัดเลือกผู้บริหารไว้ 16 ท่าน เพื่อเป็นต้นแบบ

ต่อไปนี้เป็นคำกล่าวของผู้บริหารสถานศึกษาด้านแบบบางท่านเกี่ยวกับการบริหาร เพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.รายงานปฏิรูปการศึกษาไทย ปีที่ 4 ฉบับที่ 53 : 15 พฤษภาคม 2545 หน้า 2-6)

ผู้อำนวยการพริมพราย สุพโปฏก กล่าวถึงการบริหารและการจัดทำโครงสร้าง การบริหารจัดการภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ว่า

1. สร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อกระตุ้นศักยภาพที่หลากหลายของเด็ก เช่น ศูนย์วิทย์พัฒนา เพื่อเป็นแหล่งศึกษาสำรวจและส่งเสริมความสามารถที่แฝงเร้นในตัวเด็ก หอสมุดเป็นแหล่งบริการข้อมูลสำหรับครูและนักเรียน ศูนย์นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ภาษา ด้วยตนเอง ศูนย์ธรรมชาติศึกษาและสิ่งแวดล้อม ห้องเรียนสีเขียว ศูนย์ส่งเสริมคุณธรรมและจิตวิทยา ศูนย์เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียนในด้านต่างๆ

2. สร้างกิจกรรมและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเรียนรู้ที่ยั่งยืนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญาและสังคม

3. บริหารจัดการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ ตั้งแต่การปรับทิศทางการเรียนรู้แบบใหม่ให้กับครูการจัดการเรียนให้เด็กได้เรียนตามศูนย์การเรียนรู้ที่มีอยู่ในโรงเรียน

ผู้อำนวยการโกมินทร์ สังคะนอง กล่าวถึงวิธีการบริหารโรงเรียนว่าต้องประกอบไปด้วย

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันวางแผนพัฒนาโรงเรียน เช่น การทำธรรมนูญโรงเรียน ทำแผนปฏิบัติการประจำปี ปฏิทินปฏิบัติงานประจำปี การจัดหาบุคลากรเพิ่มเติมและแนวทางการประกันคุณภาพภายใน เป็นต้น

2. การบริหารงานโดยคณะกรรมการ ยึดหลักกระจายอำนาจและกระจายงาน โรงเรียนจัดโครงสร้างการบริหารงานเป็นรูปคณะกรรมการตามความเหมาะสม เช่น คณะกรรมการสายชั้น คณะกรรมการกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา คณะกรรมการห้องสมุด/ห้องศูนย์วิทยุการ โดยคณะกรรมการเหล่านี้ จะมาร่วมกันคิดวางแผนและดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ภายใต้วามรับผิดชอบของคนอย่างมีอิสระ

3. การสร้างเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ในหมู่คณะครูอาจารย์ โดยยึดหลักการพัฒนาตนเอง เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้บริหารและครูอาจารย์ ด้วยการเปิดโอกาสให้ครูอาจารย์ได้ศึกษาหาความรู้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ

4. จัดทำระบบควบคุมคุณภาพ ตรวจสอบ ทบทวนและประเมินคุณภาพภายในด้วยตนเอง โดยตัวครูและคณะกรรมการตรวจสอบ ทบทวนและประเมินภายใน

ผู้อำนวยการโกมินทร์ สังคะนอง ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ว่าต้องถือว่าการปฏิรูปการเรียนรู้เป็นภารกิจหลักในการบริหารโรงเรียน ดำเนินการบริหารโรงเรียนทุกด้านอย่างเป็นระบบจริงจังและต่อเนื่อง พร้อมทั้งระดมทรัพยากรและศักยภาพของโรงเรียน เพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ยิ่งขึ้นที่ ผู้บริหารต้องเป็น ผู้นำในการปฏิรูป รู้จักพัฒนาตนเองก่อนที่จะนำไปสู่การพัฒนาครูและคุณภาพผู้เรียน โดยมีระบบการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบ ทบทวนและประเมินคุณภาพอย่างชัดเจน

12.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

12.1 งานวิจัยในประเทศ

ละดา คอนหงษา(2543 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ตามตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ที่ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจัดทำขึ้นและเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง พบว่า ครูผู้สอนมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยภาพรวมทั้ง 10 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการสอน ด้านจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจและส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ด้านการเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาอย่างทั่วถึง ด้านการจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออก ด้านส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน ด้านการใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้ ด้านการใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง ด้านสังเกตและประเมินผลการพัฒนาการของนักเรียน อย่างต่อเนื่องและด้านการฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและถ้าจำแนกเป็นรายอำเภอ ครูผู้สอนมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับมากทุกอำเภอ ผลการวิจัยพิจารณาแต่ละด้าน ครูผู้สอนมีพฤติกรรม การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับมากทุกด้าน พฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูผู้สอนที่เคยผ่านการอบรมและไม่เคยผ่านการอบรมแตกต่างกัน ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของครูผู้สอนที่มีปัญหามากที่สุด คือ ขาดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนและครูผู้สอนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อดุลย์เดช ฐานะ(2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า 1)โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่นมีการปฏิบัติงานการบริหารจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน คือด้านปัจจัยสนับสนุนกิจกรรม ด้านการวางแผนการเรียนการสอน ด้านจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านนิเทศติดตามผล 2) ปัญหาในการบริหารจัดการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยสนับสนุน ด้านวางแผนการเรียนการสอน และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนระดับน้อย ส่วนด้านนิเทศติดตามผลมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย

อดิศร ศิริ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากิจกรรมการพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้โมเดลซิปปาสำหรับวิชาชีพวิทยาลัยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้โมเดลซิปปา สามารถช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาชีพวิทยาลัยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ดีขึ้น นักเรียนให้ความสนใจกับวิธีการสอนนี้ได้รับความรู้จากประสบการณ์ตรง ได้ลงมือปฏิบัติจริง สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาโดยอาศัยการเชื่อมโยงความรู้เดิมที่มีอยู่ในความทรงจำระยะยาวกับ ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการเรียนในห้องเรียน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียน

สุนทร สีหามู (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายการปฏิรูปการเรียนรู้อันอยู่ในโรงเรียนต้นแบบของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า สภาพแวดล้อมทั่วไปในการดำเนินงานมีความเหมาะสม แต่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนแหล่งวิทยากรในชุมชนและงบประมาณ ส่วนกระบวนการดำเนินงานมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก” ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการเรียนรู้อย่างมีความสุข ด้านการเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น ด้านการเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง ด้านการเรียนรู้แบบองค์รวม : องค์รวมแห่งการเรียนรู้และด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้ของตนเอง

ปรีชา คำภักดี (2539 : บทคัดย่อ) วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อการศึกษา ความรู้เจตคติ และพฤติกรรมการใช้ยาสูบและสารเสพติดของนักเรียนโรงเรียนจันทรมกษานุสรณ์ ตามตัวแปรเพศ ระดับการศึกษา ภูมิถิ่นนา ที่พักขณะกำลังศึกษา สภาพครอบครัว อาชีพผู้ปกครอง ผู้ส่งเสียเล่าเรียนและรายได้ของผู้ปกครอง โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นแล้วนำไปถามนักเรียนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 676 คน ใช้ระบบสุ่มแบบโควต้า (Quota Sample) นำข้อมูลที่ได้อวิเคราะห์ทางสถิติด้วยค่าความถี่ ร้อยละ t-test, oneway ANOVA , LSD

ผลการวิจัย มีดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับยาสูบของนักเรียนโรงเรียนจันทรมกษานุสรณ์ ปีการศึกษา 2539 อยู่ในระดับปานกลาง คือมีคะแนนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 5.44 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10 คะแนน เมื่อศึกษาตามตัวแปรพบว่านักเรียนโรงเรียนจันทรมกษานุสรณ์ ปีการศึกษา 2539 มีความรู้เกี่ยวกับยาสูบแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ตามตัวแปรที่พัก ขณะกำลังศึกษา สภาพครอบครัว อาชีพผู้ปกครอง ผู้ส่งเสียเล่าเรียนและรายได้ของผู้ปกครอง ส่วนตัวแปร เพศ ระดับการศึกษา และภูมิถิ่นนา ไม่พบว่าแตกต่างกันที่นัยสำคัญทางสถิติที่ .05

2. เจตคติเกี่ยวกับยาบ้าของนักเรียนโรงเรียนจันทรเบกษาอนุสรณ์ ปีการศึกษา 2539 อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีคะแนนโดยเฉลี่ย 29.5 คะแนนจากคะแนนเต็ม 50 คะแนน เมื่อศึกษาตามตัวแปรพบว่านักเรียนโรงเรียนจันทรเบกษาอนุสรณ์ ปีการศึกษา 2539 มีเจตคติ เกี่ยวกับยาบ้าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ตามตัวแปรที่พักนักเรียน ขณะกำลังศึกษา สภาพครอบครัว อาชีพผู้ปกครอง ผู้ส่งเสียเล่าเรียนและรายได้ของผู้ปกครอง ส่วนตัวแปร เพศ ระดับการศึกษาและภูมิลำเนา ไม่พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

3. พฤติกรรมการใช้ยาบ้าและสารเสพติดของนักเรียนโรงเรียนจันทรเบกษาอนุสรณ์ ปีการศึกษา 2539 อยู่ในระดับปานกลาง คือ มีคะแนนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 2.15 คะแนนจากคะแนนเต็ม 3 คะแนน เมื่อศึกษาตัวแปรพบว่านักเรียนโรงเรียนจันทรเบกษาอนุสรณ์ ปีการศึกษา 2539 มีพฤติกรรมการใช้ยาบ้าและสารเสพติดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยเพศชายมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการใช้ยาบ้าและสารเสพติดมากกว่าเพศหญิง นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการใช้สารเสพติดมากกว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนที่มีภูมิลำเนาที่มีพักขณะกำลังศึกษา สภาพครอบครัว อาชีพผู้ปกครอง ผู้ส่งเสียเล่าเรียนและรายได้ของครอบครัวแตกต่างกันมีพฤติกรรมการใช้สารเสพติดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ผลจากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ายาบ้าและสารเสพติด ได้แพร่ระบาดในกลุ่มนักเรียนโรงเรียนจันทรเบกษาอนุสรณ์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนจัดทำโครงการ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหายาบ้าในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปโรงเรียนทั้งโรงเรียนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถึงแม้ว่าจะยังมีไม่มากนักแต่ที่มีอยู่และดำเนินการวิจัยเสร็จแล้วได้ให้สาระความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งที่เป็นกรณีเฉพาะเรื่องและที่เป็นชุดโครงการใหญ่มีผลการศึกษาหลายเรื่อง สามารถแบ่งเป็นหัวข้อตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 41-49) ได้เผยแพร่ไว้ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน
3. การมีส่วนร่วมของนักวิจัยหรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน
4. รูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน

ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน

ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์ และคณะ (2538 : อ้างในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ได้ศึกษาประสิทธิภาพการใช้ครูพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดจะเอื้อให้ครูมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลต่อการสร้างโอกาสและกระตุ้นให้ทุกคนในโรงเรียน โดยเฉพาะครูและนักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีลักษณะเป็นผู้นำ มีความรู้และความตั้งใจสามารถสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นแหล่งวิทยาการ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและทุกฝ่ายในชุมชน ทำให้บรรยากาศในโรงเรียนส่งผลดีต่อการปฏิบัติงานของครู อันส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในที่สุด ดังนั้น การพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียน สถานศึกษาจึงเป็นส่วนสำคัญ ในการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับโรงเรียน

ทิสนา แคมมณีและคณะ (2544 : อ้างในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ศึกษาแบบพหุกรณีในโรงเรียน 11 โรงเรียน แบ่งเป็นกลุ่มดำเนินการได้รับความสำเร็จระดับหนึ่งจำนวน 7 โรงเรียน และกลุ่มที่มีความพยายามในการดำเนินงานไปบ้างแล้ว แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ 4 โรงเรียน และโรงเรียนหรือกรณีสามารถเป็นตัวแทนครอบคลุมการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกระดับ ทุกสังกัด ทุกพื้นที่ และทุกสภาพและปัจจัยที่ต่างกัน จากการสัมภาษณ์เจาะลึก การจัดกลุ่มสนทนา การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสำรวจสอบถามและการศึกษาจากเอกสาร ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้อต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน คือ ผู้บริหาร ซึ่งต้องมีความจริงใจและตั้งใจจริง เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ โรงเรียนต้องมีแนวคิดหลักและจุดร่วมในการพัฒนา มีระบบการนิเทศภายใน มีการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง เน้นการมีส่วนร่วมของทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง มีการส่งเสริมการเรียนรู้ของครู ซึ่งต้องมีหลากหลายเพียงพอและต่อเนื่อง ครูมีคุณสมบัติและความพร้อมในการพัฒนาการเรียนการสอน มีความเป็นมิตรกับนักเรียนและส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นสำคัญ โดยผู้ปกครองและชุมชนเข้าใจวิธีการของครูและโรงเรียนและสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิรูป ผู้ปกครองและชุมชนจึงมีโอกาสนเรียนรู้ไปพร้อมกันด้วย คณะผู้วิจัยยังได้เสนอแนะว่าโรงเรียนควรสำรวจตรวจสอบว่าตนมีปัจจัยดังกล่าวหรือไม่หรือมีมากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะได้มีจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปที่ถูกต้องและสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ตรงประเด็น และรวดเร็ว

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน

ตำลี ทองธิวและคณะ (2544 : อ้างในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ได้วิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาค้นคว้าจากรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนเพื่อให้เอื้อต่อการสร้างแนวร่วมกับชุมชน

ที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงให้กับนักเรียนและเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งด้วย โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นเครือข่ายหนึ่งของชุมชนที่มีทั้งศักยภาพและทุนทางสังคมในชุมชนชนบท โรงเรียนจะเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางวัฒนธรรมและหรือให้บริการทางวิชาการในลักษณะของการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่คนในชุมชน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ยังมีโรงเรียนส่วนหนึ่งของสังคมไทยที่อาจจะยังไม่สามารถแสดงบทบาทนี้ได้เต็มที่หรือถ้าทำอยู่ก็ยังไม่ดีพอประสิทธิภาพไม่ได้ผลตามเป้าหมายเต็มที่นัก ในทางกลับกันชุมชนอันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนก็เป็นแหล่งเรียนรู้ ที่มีคุณค่าต่อนักเรียนได้ เพราะมีทั้งศักยภาพและทุนทางสังคมเช่นเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนควรใช้ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ รู้จักชีวิตของคนตามวิถีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นคนที่พวกเขาจะต้องได้พบคุ้นเคยหรือทำงานด้วยกันในอนาคต อย่างไรก็ตามหน้าที่หลักสำคัญของโรงเรียนไม่ได้คืออยู่ที่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แต่อยู่ที่ว่าโรงเรียนและชุมชนจะสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างไร เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ ซึ่งหากกระทำต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพแล้ว ผู้ที่จะได้รับประโยชน์สูงสุดคือนักเรียนที่จะเกิดความเข้าใจ รู้จักใกล้ชิด อันจะนำไปสู่ความรัก ผูกพัน ห่วงแทนชุมชนของคนมากขึ้นและที่สำคัญคือ เกิดความรับผิดชอบต่อการทำหน้าที่สมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์นี้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนและการศึกษาที่จะต้องปลูกฝังและสนับสนุนให้เกิดขึ้นกับนักเรียนทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในระดับหรือประเภทการศึกษาใด

นักวิจัยได้รายงานว่าในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่เกิดขึ้นมาก คือ การสร้างแนวร่วมที่ชุมชนเป็นสถานที่ให้ความรู้และประสบการณ์ต่อนักเรียน ตัวอย่างกิจกรรมการให้นักเรียนศึกษาความต้องการ ปัญหาและหรือสภาพบริบทรวมทั้งเอกลักษณ์ ประวัติความเป็นมาของชุมชน นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกทักษะด้านภาษา สังคม การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเรียนสาระที่เป็นเรื่องใกล้ตัว เป็นต้น นักวิจัยเสนอว่าลักษณะการเรียนการสอนที่จะใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้หรือใช้ปัญหาและกรณีในชุมชนเป็นสาระให้นักเรียนเรียนรู้นั้นจะประกอบด้วย

1. สมาชิกในชุมชนหลากหลายอาชีพควรมีโอกาสมีส่วนร่วมเพื่อสร้างฐานประสบการณ์ที่หลากหลายให้แก่นักเรียน
2. การจัดการเรียนการสอนต้องเป็นระบบที่มีคุณภาพต่อเนื่องจึงควรมีการวางแผนและทำงานด้วยกันทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ หลักสูตรหรือกิจกรรม/โครงการ การนำไปลงมือปฏิบัติ จนถึงการประเมินผลและการปรับปรุง ชุมชน จึงจะสามารถระบุและนำศักยภาพและทรัพยากรมาสนับสนุนได้อย่างเต็มที่

3. แนวร่วมในการเรียนรู้ทั้งครู ผู้บริหาร สมาชิกของชุมชน รวมทั้งนักเรียนจะต้องมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับเป้าหมายการเรียนรู้และการพัฒนาของผู้เรียนตรงกัน ดังนั้นการสร้างควมตระหนักความเข้าใจร่วมกัน รวมทั้งการปรับวิสัยทัศน์ให้สอดคล้องและปรับเปลี่ยนได้ ตามบริบทในชุมชนจะช่วยให้การเรียนรู้มีคุณภาพอย่างแท้จริง

4. เนื่องจากความหลากหลายของประสบการณ์ สักยภาพหรือความคิดเห็น โรงเรียนจำเป็นต้องแสดงออกถึงการให้เกียรติ ความแตกต่างและจัดให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ทุกคนรวมทั้งนักเรียนจะเรียนรู้ร่วมกันว่า หากมีวิสัยทัศน์ ร่วมกันแล้วกระบวนการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ เป้าหมายเดียวกัน มีได้หลายทางและสามารถ ปรับเปลี่ยนได้หากล้มเหลว

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการสร้างแนวร่วมที่จะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ไม่ใช่เพียงการที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามาทำหน้าที่ช่วยส่งเสริมภาคปฏิบัติหรือให้ความรู้แก่นักเรียนตามแต่ที่ครูและผู้บริหารคิดว่าจำเป็นชั่วคราว ดังเช่นที่นิยมปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ นักวิจัยยังได้เสนอว่าแนวการสร้างควมสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ ยังมีอีกหลายแนวทางที่โรงเรียนควรพิจารณานำมาใช้ อาทิแบบใช้ฐานชุมชนเป็นศูนย์กลางของการให้บริการพัฒนาในด้านอื่นๆ แก่นักเรียนและสมาชิกอื่นๆ ในชุมชนแบบใช้โรงเรียนเป็นตัวประสานบริการจากหน่วยงานอื่นๆ ในชุมชน เช่นงานสาธารณสุข งานพัฒนาชุมชน ซึ่งนักเรียนจะได้รับประโยชน์โดยตรงด้วยหรือแบบใช้ โรงเรียนเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์ธุรกิจชุมชน ซึ่งเป็นบริการที่ชาวบ้านให้กับนักเรียนได้ โดยที่โรงเรียนต้องเข้าใจและระบุได้ว่าชุมชนต้องการหรือมีศักยภาพอะไรบ้างที่จะสร้างธุรกิจนั้นขึ้นมา เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการร่วมปฏิบัติจริงและสนองตอบความต้องการด้าน การยังชีพให้กับชาวบ้านได้ด้วย ไม่ว่าโรงเรียนจะส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนแบบใดจะเป็นแบบใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของบริการในชุมชนหรือแบบโครงการธุรกิจชุมชนในโรงเรียน หลักคิดและแนวทางจะเหมือนกันดังกล่าวแล้วข้างต้นและที่สำคัญที่สุด คือโรงเรียนจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นหน่วยงานที่จะคอยแต่พึ่งพาการของชุมชนเข้าสู่โรงเรียนฝ่ายเดียว แต่จะต้องทำหน้าที่เป็นหน่วยหนึ่งของชุมชนที่ใช้ทรัพยากรที่ตนมีอยู่ช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา อบรมสั่งสอนและคุ้มครองลูกหลานของเขาได้เต็มที่

การมีส่วนร่วมของนักวิจัยหรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน

คำลี ทองธิวและคณะ (2544 : อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ)

ยังได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งงานวิจัยเป็นจำนวนมากได้ให้ความสำคัญในการ

เป็นตัวแทนภายนอก ที่ทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนและ ช่วยสนับสนุน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของครูและผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความแข็งแกร่งทางวิชาการ นั่นคือนักวิจัยหรือผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่อยู่หรือไม่อยู่ในชุมชนที่ตั้งของโรงเรียน เพื่อให้กลุ่มบุคคลภายนอกนี้ สามารถทำงานร่วมกับโรงเรียนโดยเฉพาะกับครูได้อย่างมีคุณภาพ ปัจจัยสำคัญๆ ที่ทุกฝ่ายจะต้องให้ความสนใจเป็นอย่างมาก พอจะสรุปได้ดังนี้

1. ธรรมชาติและอารมณ์ของคน ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามเหตุผลหรืออธิบายได้ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะปัญหาความเครียดทางอารมณ์ของครูและของนักวิจัยภายนอก ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากความแตกต่างระหว่างสถานภาพและวิถี/ระบบการทำงานของครูและนักวิจัย ความกังวลและไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน จุดหมายปลายทางเป้าหมายของงานหรือความคาดหวังไม่ตรงกัน ความจำกัดของเวลาทำงานร่วมกันและความเข้าใจที่ไม่เหมือนกันเรื่องคุณภาพของงาน ปัจจัยเรื่องความเครียด หากไม่ควบคุมให้อยู่ในระดับที่รับได้ทั้งสองฝ่าย การทำงานร่วมกันก็จะไม่บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

2. สภาพบรรยากาศภายในโรงเรียนทุกด้านและแง่มุมที่สะท้อนจากวิถีชีวิต การปฏิบัติงานประจำวันเป็นผลจากความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติ กิจกรรมและพิธีกรรม ตลอดจนระเบียบประเพณีที่คนในสังคมในโรงเรียนยึดถือกระทำสืบกันต่อมาจนกลายเป็นบรรทัดฐานของพฤติกรรม อันอาจก่อให้เกิดความยุ่งยากที่จะเปลี่ยนแปลง ผู้ที่จะเข้าไปทำงานในโรงเรียนควรจะต้องทำความเข้าใจกับบรรยากาศหรือวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ในโรงเรียนเสียก่อนและหากเป็นการเปลี่ยนแปลงมากหรือรวดเร็วย่อมทำให้เกิดความขัดแย้งและการปฏิเสธได้ในที่สุด

3. กำลังคนหรือบุคลากรในโรงเรียนทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ งบประมาณสนับสนุนการบริหารเวลาของครู การพัฒนาครู การบริหารจัดการที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันความสามารถในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของผู้บริหารสถานศึกษา การยอมรับภาวะผู้นำของนักวิจัยภายนอก รวมทั้งความสามารถในการทำงานนอกเหนือจากการให้ความรู้ทางทฤษฎีอย่างเฉียวเท่านั้นล้วนเป็นตัวแปรที่นักวิจัยภายนอกต้องศึกษาและร่วมกับโรงเรียน นำมาใช้ให้เหมาะสมไม่ก่อให้เกิดอุปสรรคในการทำงานร่วมกัน

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน

ผลการวิจัยและพัฒนาต่อไปนี้แสดงให้เห็นว่าสาระสำคัญในมาตราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาหรือปฏิรูปการเรียนรู้ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ หากมีการนำไปวิเคราะห์และจัดทำเป็นกรอบความคิดและขั้นตอนที่ครู และผู้บริหารการศึกษาสามารถนำไปใช้ได้สะดวกและง่าย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติในปี พ.ศ. 2542 ได้สนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนา 3 แนวทาง ประกอบด้วยการวิจัย 7 เรื่อง ดังนี้

1. การศึกษาโรงเรียนที่มีความพร้อมและประสบการณ์ในการพัฒนาโรงเรียนมาเป็นระยะเวลานานพอสมควร จนประสบความสำเร็จระดับหนึ่งและเป็นผู้นำทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการศึกษาได้อธิบายถึงที่ปรากฏ มีการวิเคราะห์ เหตุปัจจัยเงื่อนไขและแนวทางไปสู่ผล คือ คุณภาพที่ศิษย์ของนักเรียน

ดวงเดือน อ่อนน่วม (2542 : อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ศึกษาวิจัยกรณีของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา เอกชน สังกัดละ 1 โรง ในเมืองใหญ่ คือ กรุงเทพมหานคร พบว่า โรงเรียนประสบความสำเร็จในการปฏิรูปทั้งโรงเรียนได้ต้องแสวงหาแนวทางการจัดการศึกษาของตนเอง ทั้งครูและผู้บริหารต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทเป็นผู้เรียนตลอดเวลา ด้วยวิธีการหลากหลายในขณะที่สนับสนุนให้นักเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างกระตือรือร้น ทั้ง 3 ฝ่าย จะต้องเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ลักษณะเด่นของแต่ละกรณีศึกษา คือ กรณีของโรงเรียนเอกชนตัวอย่างใช้รูปแบบที่เน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาบนฐานของหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ การบริหาร การเรียนการสอนและการบริหารโรงเรียนด้านอื่นๆ ใช้วิธีการทำงานเป็นทีมการพัฒนาจิตอย่างสม่ำเสมอช่วยให้ทุกฝ่ายมีสมรรถนะและปฏิบัติงานได้ดี

กรณีของโรงเรียนกรุงเทพมหานครตัวอย่างใช้รูปแบบส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนทั้งในห้องเรียนปกติและศูนย์การเรียนอื่นๆ เน้นการจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการตอบสนองความต้องการของนักเรียนแต่ละคน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่าในกรณีของโรงเรียนเอกชน ซึ่งมีเวลาในการปฏิรูปยาวนานกว่า นักเรียนมีผลการเรียนรู้สูงขึ้นและความแตกต่างจะมากขึ้นในระดับชั้นที่สูงขึ้น ในขณะที่โรงเรียนกรุงเทพมหานครตัวอย่าง ยังเห็นผลการเปลี่ยนแปลงไม่ชัดเจนนัก ในช่วงการศึกษาวิจัย

2. การศึกษาโรงเรียนทั้งโรงเรียนและกลุ่มครูที่กระตือรือร้นใฝ่หาแนวทางการพัฒนา/ปฏิรูปการเรียนรู้อย่างของตนเอง โดยการวิเคราะห์รูปแบบที่กำลังพัฒนาอยู่และให้การส่งเสริมตามต้องการ

2.1 นกนต ธรรมบวร (2542 : อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ศึกษาวิจัยกรณีของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สังกัดละ 1 โรง ในจังหวัดขอนแก่น พบหลักฐานสำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนว่า องค์กรในชุมชน ผู้ปกครอง และ โรงเรียน ทั้ง 3 ส่วน

สามารถเกื้อหนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กันและกันได้ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ การสอนของครูประสบความสำเร็จ ครูต้องเรียนรู้และมีการสะท้อนความคิดอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง วิเคราะห์ตรวจสอบตนเองอยู่เสมอ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเป็นไปในลักษณะ ยอมรับและนับถือกันและกัน การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายและการอบรมครูแบบมีส่วนร่วมและ การฝึกปฏิบัติจริงเป็นปัจจัย เอื้อต่อความสำเร็จในการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน ลักษณะเด่น ของแต่ละกรณีศึกษามีดังนี้

กรณีของโรงเรียน สปช. ตัวอย่าง มีความพยายามสร้างสรรค์รูปแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ ทั้งโรงเรียน โดยการเชื่อมโยงแนวการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชนและจากโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ โรงเรียนได้รับให้ผสมกลมกลืนเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของโรงเรียน ตัวอย่างความสำเร็จเด่นชัด คือ มีการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนประกอบด้วย ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียและ ผู้สนใจอื่นมาร่วมกันพัฒนาการเรียนการสอนและสนับสนุนการปฏิรูปของโรงเรียนในด้านอื่นๆ

กรณีของโรงเรียนเอกชนตัวอย่าง มีการพัฒนาสร้างรูปแบบการจัดหลักสูตรการเรียน การสอนแบบโครงการ ซึ่งผสมผสานแนวคิดหลักการของทฤษฎีต่างๆ แล้วนำมาบูรณาการเป็น แนวทางสายกลาง “มัชฌิมาปฏิปทา” มีการจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมศักยภาพของเด็ก แต่ละคน เช่น ศูนย์พัฒนาศักยภาพด้านประสาทสัมผัส

2.2 ประวีณา ชะลุยและคณะ(2542 : อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่ง ชาติ) ศึกษาวิจัยกรณีของกลุ่มครูจำนวน 200 คน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของชมรมวิชาการสัตยูจร ซึ่ง เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ของครูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาส) พบว่าครู เหล่านี้จากต่างสังกัด (สปช. กรมสามัญ เอกชน และเทศบาล) สามารถ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และ พัฒนาวิชาการด้วยการพึ่งพากันเอง ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งเป็นกลุ่มเล็กและกลุ่ม ใหญ่ ทำให้มีนวัตกรรมรูปแบบการจัดการเรียนการสอนหลากหลาย ซึ่งงานวิจัยสืบค้นและ สังเคราะห์ได้เป็น 6 กลุ่ม รูปแบบ คือ รูปแบบที่ใช้ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นสื่อ การบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน การจัดการเรียนการสอนและ ประเมินผลตามสภาพจริง การเรียนการสอนแบบมีส่วนร่วมและการใช้เพิ่มสะสมงาน

การส่งเสริมที่นักวิจัยในข้อ 2.1 และ 2.2 ได้ดำเนินการตามความต้องการของโรงเรียน และกลุ่มครู คือ การจัดเวทีให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อตรวจสอบรูปแบบที่สืบค้นได้และการ สนับสนุนการประชุมปฏิบัติการให้เป็นเครือข่ายครู

3. การศึกษาโรงเรียนที่ขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง โดยใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียน เพื่อสร้างรูปแบบ ปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน

3.1 กาวิณี ศรีสุขวัฒนานันท์และคณะ (2542 : อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ได้สังเคราะห์รูปแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียน โดยเน้นระบบการเรียนรู้ออนไลน์ ระบบการบริหารจัดการโรงเรียนและระบบการนิเทศของหน่วยงานต้นสังกัด พบว่าจากกระบวนการเตรียมความพร้อมและการฝึกปฏิบัติสาระและทักษะที่จำเป็นทั้ง 3 ระบบสามารถพัฒนาและสนับสนุนกันและกันได้ดี ปัจจัยที่สำคัญยิ่ง คือ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และศึกษานิเทศก์ต่างมีวินัย ใฝ่รู้ ผู้ตั้งยากด้วยอุดมการณ์และจรรยาบรรณในวิชาชีพ ทำให้โรงเรียน 2 ใน 3 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในพื้นที่จังหวัดสกลนคร สามารถปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนให้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้ระดับหนึ่ง และมีรูปแบบของตนเอง

3.2 เรณูมาศ มาอุ่น (2542 : อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ได้สังเคราะห์รูปแบบการปฏิรูปการเรียนรู้ทั้งโรงเรียนร่วมกับกรณีศึกษา 3.1 เมื่อนำมาทดลองในต่างพื้นที่คือจังหวัดเชียงใหม่กับโรงเรียน 2 แห่ง สังกัดเดียวกัน ผลที่ได้รับไม่ต่างกัน นอกเหนือจากที่พบว่าชุมชนในพื้นที่วิจัยภาคเหนือเข้มแข็งและได้ร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีคุณภาพเป็นตัวอย่างได้ และเช่นเดียวกับกรณี 3.1 ที่พบว่ากระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอน การบริหารและการนิเทศได้ โดยผู้ร่วมวิจัยจากโรงเรียน ทำการวิจัยเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานปกติอย่างจริงจัง ทำให้สามารถสร้างรูปแบบที่เหมาะสมกับตนเองได้

3.3 สมศรี กิจชนะพานิชย์ (2542 : อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ร่วมกับครูต้นแบบปี 2541 ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เดียวกับโรงเรียน 3 โรงเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมปฏิรูปตนเองในจังหวัดสุพรรณบุรี นำเสนอทางเลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ผลจากการร่วมพัฒนาครูโดยใช้แนวทางแบบเพื่อนช่วยเพื่อน กลยาคมิตรนิเทศ ทั้งจากภายในและภายนอกโรงเรียน ประเมินผลแล้วพบว่าจากจำนวน 3 โรงเรียน ซึ่งสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ส.ป.ช.) 2 โรงเรียน และเทศบาล 1 โรงเรียน มีเพียง 1 โรงเรียนของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่สามารถปฏิรูปการสอนได้ทั้งโรงเรียนอันเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนระบบงานของโรงเรียนในส่วนอื่นๆ ด้วย เพื่อสนับสนุนครู โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ส่วนอีก 2 โรงเรียน ยังคงต้องการเวลาในการขยาย โดยยังต้องมีการส่งเสริมให้กลุ่มครูที่ปฏิรูปแล้วเป็นแกนนำขยายผลในโรงเรียนของตน

3.4 เกรียงไกร ไชยเมืองคี (2542 : อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ได้ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับโรงเรียน 2 โรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในจังหวัดลำพูน โดยใช้หลักการสร้างรูปแบบบนฐานของสิ่งดีที่โรงเรียนมีอยู่เพิ่มเติมด้วยความคาดหวังตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และความต้องการของ

ท้องถิ่น โดยเฉพาะของนักเรียน จากการใช้แผนเป็นเครื่องมือในการทดลองใช้รูปแบบและการติดตาม ตรวจสอบประเมินผล พบว่ารูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญของทั้ง 2 โรงเรียน ได้เน้นการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน โดยใช้ประเด็นการพัฒนาทักษะชีวิตและทักษะการประกอบอาชีพเป็นประเด็นนำ โรงเรียนหนึ่งจัดการเรียนการสอนได้ตามแผนแล้ว แต่ยังไม่ชัดเจนเพราะครูส่วนหนึ่ง ยังต้องการพัฒนาเทคนิคการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและอีกโรงเรียนหนึ่งจัดได้แล้วแต่ยังไม่สมบูรณ์เพราะยังไม่สามารถเชื่อมโยงการใช้ทักษะชีวิตและทักษะพื้นฐานการทำงาน ที่ชีวิตประจำวันของนักเรียนต้องการกับวิชาการที่สอนได้

จากผลการสะท้อนความคิดของนักเรียนในทั้ง 4 โครงการวิจัย พบว่านักเรียนมีความสุขกับการปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียนและมีผลงานที่เป็นของนักเรียนมากขึ้น แต่ผลกระทบต่อการพัฒนาทุกด้านยังปรากฏไม่ชัดเจน ยกเว้นเด็กเรียนช้า สามารถค้นพบความสามารถด้านอื่นของตนเอง และมีกำลังใจในการเรียนรู้

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (2544 : อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ได้สนับสนุนสถาบันราชภัฏ 5 แห่ง โดยให้แต่ละแห่งร่วมกับโรงเรียน 1 โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี ทำการวิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพของโรงเรียน ในการปฏิรูปการเรียนรู้ให้เกิดคุณภาพกับผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ผลการวิจัยพบว่าในโรงเรียนที่ร่วมโครงการทั้ง 5 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา 1 โรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 4 โรงเรียนครูส่วนใหญ่สามารถจัดทำแผนปฏิบัติการสอนในรายวิชาที่ตนสอนและทำงานวิจัยในชั้นเรียนได้ระดับหนึ่งหลังจากผ่านการอบรม การทดลองปฏิบัติการสอนและการนิเทศแล้ว ด้านผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนส่วนใหญ่โรงเรียน ยังใช้การได้รับรางวัลของนักเรียนจากการประกวดแข่งขันด้านวิชาการเป็นตัวตัดสินคุณภาพของโรงเรียน

สุนน อมรวิวัฒน์ (2544 : ก-ค) ได้ศึกษาการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติ เน้นเฉพาะการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนนำร่อง โดยคัดสรร วิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบที่โรงเรียนได้ปฏิบัติจริงได้ข้อค้นพบว่า

1. การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาบุคลากรทั้งโรงเรียนมีวิธีการที่หลากหลายมากขึ้นนอกเหนือจากการส่งผู้แทนของโรงเรียนเข้ารับการอบรมและประชุมทางวิชาการ กระบวนการพัฒนาบุคลากรเริ่มด้วยผู้บริหาร นักวิจัยในพื้นที่และศึกษานิเทศก์ร่วมกันสร้างความตระหนักต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การสร้างศรัทธาในวิชาชีพ การวางแผนร่วมกัน การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ทั้งทางด้านองค์ความรู้ ทักษะและนวัตกรรม การเรียนการสอน บุคลากรได้รับการแนะนำและยอมรับซึ่งกันและกันอันกัลยาณมิตร เกิดองค์ความรู้ด้านการวิจัย พบเป้าหมาย

การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีระบบกัลยาณมิตรนิเทศ คลินิกการเรียนรู้ ศูนย์วิชาการและเครือข่าย การเรียนรู้อย่างกว้างขวาง

การสนับสนุนด้านงบประมาณ สื่อและวิธีการ โดยตรงสู่โรงเรียนเป็นปัจจัยนำความสำเร็จในการพัฒนาบุคลากร ทั้งนี้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมสนับสนุน ตรวจสอบ และยกย่องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง

2. การพัฒนาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ รูปแบบสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ ที่คัดสรรมาเสนอ เกิดขึ้นจาก

2.1 โรงเรียนรับองค์ความรู้จากหน่วยงานต่างๆ มาพัฒนากิจกรรมตามสถานภาพและความพร้อมของตน

2.2 โรงเรียนริเริ่มคิดสร้างสรรค์และรูปแบบกิจกรรมขึ้นเอง

2.3 โรงเรียนอยู่ในชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการวางแผน สร้างหน่วยการเรียนรู้ที่น่าสนใจ

2.4 โรงเรียนเปลี่ยนสภาพปัญหาวิกฤตให้เป็น โอกาส ทั้งนี้ผู้บริหารที่เป็นผู้นำนักวิจัยในพื้นที่และครูต้นแบบ มีส่วนช่วยในการสังเคราะห์กิจกรรมที่ปฏิบัติจริงให้เป็นรูปแบบ ที่มีหลักการชัดเจน มุ่งสู่คุณภาพของผู้เรียนที่สามารถวัดและประเมินได้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ที่อยู่ใกล้เขตเมืองและได้รับความรู้จากต้นสังกัดสม่ำเสมอ มักจัดกิจกรรมตามแบบแผนคล้ายคลึงกันต่างจากโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กที่อยู่ห่างไกล มีลักษณะคิดริเริ่ม จัดสาระและกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมมีสีสันแตกต่างกัน หลากหลายจนเกินกว่าที่จะนำมารวมเป็นแบบแผนเดียวกันได้ แสดงว่าการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น ควรให้โรงเรียนมีอิสระ ไม่ถูกครอบงำโดยทฤษฎีและขั้นตอนที่ผูกมัดจนเกินไป

รายงานนี้ได้นำเสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริงของโรงเรียนต่างๆ 5 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้

2. รูปแบบหลักสูตรสถานศึกษา : หน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการและหน่วยบูรณาการ :

โครงการ

3. กิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมและระเบียบวินัย

4. กิจกรรมประเพณีปัญญา และ

5. กระบวนการกัลยาณมิตรนิเทศ

3. คุณภาพของผู้เรียน เนื่องจากการดำเนินงานโครงการนำร่องมีระยะเวลาดำเนินการสั้น จึงมีอาจกล่าวได้ว่าคุณภาพผู้เรียนที่วิเคราะห์ได้ทั้งหมด เกิดขึ้นจากการปฏิรูปการเรียนรู้ในโครงการนี้ หากแต่ น่าจะเป็นการสะสมคุณภาพจากผลการนิเทศและการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน โดยหน่วยงานต้นสังกัดมาก่อน ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสังเกต การบันทึก และการวัด ประเมินผลเชิงปริมาณ พบว่านักเรียนมีความสนใจใฝ่เรียนรู้และมี ส่วนร่วมในการเรียนอย่างมีความสุข มีตัวอย่างนำเสนอ 12 พฤติกรรม นักเรียนมีพัฒนาการด้าน กระบวนการทำงาน รู้จักวางแผนและทำงานเป็นกลุ่ม มีตัวอย่าง 9 พฤติกรรม นักเรียนได้พัฒนาความสามารถ ตามความถนัด ความสนใจเต็มตามศักยภาพ มีตัวอย่าง 12 พฤติกรรม นักเรียนมีพัฒนาการทางคุณธรรม วัฒนธรรมและคารวะธรรม มีตัวอย่าง 10 พฤติกรรม

12.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Comerford (1998 : Abstracts) ได้วิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในด้านการศึกษา และพฤติกรรมของผู้เรียนที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว แตกต่างจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาอย่างไร ผู้วิจัยได้ศึกษาจากผู้เรียนจำนวน 25 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในโรงเรียนฝึกอาชีพ ที่เวสต์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่โตแล้วจะสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจในบทเรียนรู้ ได้เร็ว มีการสังเกต มีการตั้งคำถามและสมมติฐาน มีการวางตัวที่ดีและทำงานกันเป็นกลุ่มสนใจทำแบบฝึกหัด และรู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

Sokol (1998 : Abstracts) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงระบบการศึกษาของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่และให้อยู่ในรูปแบบที่เป็นทางการ โดยผู้วิจัย ทำการศึกษาว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงคืออะไรบ้าง ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ความรู้ความสามารถและทักษะส่วนตัวของผู้เรียน การพัฒนาระบบโปรแกรมในการเก็บข้อมูล สภาวะแวดล้อมและประสบการณ์ที่มีความชำนาญของผู้สอน

Margaret and Pamala (1995 : A) ได้รายงานการใช้หลักสูตรของครูเกรด 6 ของโรงเรียนประถมศึกษาในฮาวาย ประกอบด้วยความสามารถของครู การนิเทศการศึกษา การบริหารงานในโรงเรียน การสังเกตในห้องเรียน การสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ความแตกต่างของความสนใจของนักเรียนและการได้รับผลการย้อนกลับเชิงบวก จากนักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน โดยอาศัยความร่วมมือเป็นรูปแบบที่ช่วยส่งเสริมการอ่าน การเขียนและการคิดร่วมกัน ได้ผลเป็นอย่างดี

Gills (2000 : A) ได้ศึกษาการสร้างสรรคงานศิลปะ โดยการยึดเด็กเป็นศูนย์กลางและการสื่อความหมายพบว่า การสร้างสรรคงานศิลปะของเด็ก โดยให้เด็กเริ่มต้นจากการคิดและมีผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้ปกครอง เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความรู้และทักษะทางศิลปะในการสื่อความหมายของกิจกรรม ต้องอาศัยประสบการณ์จริงและการสร้างความสุขในการเรียน สิ่งที่เป็นตัวอย่างที่ดีและน่าสนใจในการสร้างศิลปะเด็ก คือ การวาดภาพที่เกิดจากประสบการณ์แล้วตั้งชื่อภาพและสื่อความหมายจากภาพนั้น

Rumbaugh (2000 : A) ได้ศึกษาการเรียนการสอนที่ดี พบว่าครูส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะช่วยให้เด็กทำกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนให้ประสบความสำเร็จถึงแม้ว่าจะเป็นการยากที่จะทำความเข้าใจเรื่องการยอมรับการทำความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูเห็นว่าเด็กส่วนมากมีความสามารถที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่เด็กค้นพบเองในชีวิตประจำวัน เมื่อเด็กได้เรียนรู้และมีโอกาสแสวงหาประสบการณ์ ครูที่ดี จึงมีการแสวงหาวิธีการต่างๆในการพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็ก ส่วนการเรียนเป็นการสร้างความสัมพันธ์โดยตรงกับการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองตั้งแต่อยู่ในห้องเรียน

จากงานวิจัยที่กล่าวมา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่าการบริหาร การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยการกระทำให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติมากที่สุด ส่งผลให้ผู้เรียนเรียนได้ดีกว่าการสอนแบบปกติและทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น